

Działalność Plenum Komitetu Fabrycznego PZPR w kombinacie nowohuckim w latach 1956–1970. Przyczynek do analizy

Z perspektywy czasu można powiedzieć, że rozpoczęcie budowy miasta oraz huty stali w bliskim sąsiedztwie Krakowa zaważyło na jego historii oraz losach wielu mieszkańców Małopolski. Nowa Huta i powstający tam kombinat metalurgiczny miały być symbolami nowego etapu w historii naszego kraju. Partia od początku do końca czuwała nad tymi inwestycjami, mobilizując do pracy rzesze junaków i robotników. Po zakończeniu budowy zarówno w mieście, jak i w kombinacie funkcjonowały partyjne komitety: dzielnicowy oraz fabryczny. Szczególną rolę do odegrania miała partyjna organizacja zakładowa w hucie, funkcjonująca w przedsiębiorstwie o strategicznym znaczeniu dla polskiej gospodarki¹.

Niniejsza praca ma częściowo przybliżyć działanie jednego z organów Komitetu Fabrycznego PZPR, czyli zakładowego plenum. Artykuł jest jedynie wstępem do całościowej analizy działalności PZPR w kombinacie nowohuckim w okresie rządów Władysława Gomułki. Podstawę źródłową stanowiły głównie materiały plenarne Komitetu Fabrycznego PZPR w Hucie im. Lenina, przechowywane w zbiorach Archiwum Państwowego w Krakowie²: protokoły obrad plenum KF, analizy polityczno-gospodarcze, sprawozdania z działalności wydziałowych organizacji partyjnych, informacje o planach organizacyjnych zarówno administracji kombinatu, jak i tamtejszych władz partyjnych³.

Plenum stanowiło jedną z komórek działającego w Hucie im. Lenina komitetu partyjnego PZPR. Oprócz plenum organami Komitetu Fabrycznego były także: egzekutywa, sekretariat oraz konferencja sprawozdawczo-wyborcza. Kompetencje plenum KF HiL oparte były na zasadach funkcjonowania zakładowej organizacji partyjnej. Według nich plenum miało kierować działalnością partii między konferencjami sprawozdawczo-wyborczymi, zatwierdzać skład komisji problemowych, członków Fabrycznej Komisji Kontroli Partyjnej, I sekretarza oraz członków egzekutywy⁴.

¹ Problem funkcjonowania organizacji partyjnej w przedsiębiorstwie szeroko omówiony w: M. Tymiński, *PZPR i przedsiębiorstwo. Nadzór partyjny nad zakładami przemysłowymi 1956–1970*, Warszawa 2001.

² Obecnie, po przeprowadzonej na przełomie 2009 i 2010 r. inwentaryzacji, interesujące mnie materiały plenarne za lata 1956–1970 są zgromadzone w dziewięciu jednostkach archiwalnych, a nie, jak wcześniej, w czterestu. W wyniku wspomnianej reorganizacji wszystkie materiały Komitetu Fabrycznego HiL otrzymały nowe sygnatury, a w wielu przypadkach zostały one połączone w całkiem nowe jednostki. Aby ułatwić identyfikację cytowanych dokumentów, podaję dwie sygnatury: aktualną i poprzednią. Dawne osobne teczki, tworzące dziś jedną jednostkę, oznaczyłem jako kolejne części tej samej jednostki: cz. I, cz. II itd., np.: AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. I; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. II.

³ W krakowskim oddziale Archiwum Państwowego znajdują się także materiały egzekutywy, sekretariatu oraz konferencji sprawozdawczo-wyborczych Komitetu Fabrycznego, stanowiące zwarty zespół archiwalny.

⁴ Opis struktury, uprawnień władz i poszczególnych ogniw organizacji zakładowych w: K. Kolasa, *Struktura organizacyjna zakładowych organizacji partyjnych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej o strukturze dwustopniowej na przykładzie komitetów zakładowych w Ozorkowie*, „Archiwista Polski” 2005, nr 4 (40), s. 47–63.

W pierwszej kolejności chciałbym zwrócić uwagę na problem częstotliwości obrad plenarnych. Z lektury protokołów wynika, że w latach 1956–1970 plenum KF zbierało się 72 razy, co średnio daje pięć posiedzeń rocznie. W obradach oprócz stałych członków tego gremium brali niekiedy udział zaproszeni goście, czy to z administracji zakładowej, czy z instancji partyjnych wyższego szczebla: Komitetu Dzielnicowego lub Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Zdarzały się również wspólne posiedzenia plenum organizacji fabrycznej oraz dzielnicowej⁵.

Kolejnym zagadnieniem jest liczba członków plenum⁶. W badanym okresie, czyli w latach 1956–1970, plenum liczyło od 29 do 45 członków⁷. Do tej liczby trzeba również dodać zastępców członków plenum. Informacje o takiej funkcji znajdziemy w dokumentach organizacji fabrycznej za lata 1962–1964. Z ich lektury można się dowiedzieć, że w trakcie konferencji zakładowej w dniu 27 stycznia 1962 r. wybrano 37 członków plenum KF oraz dziewięciu ich zastępców⁸. Natomiast w listopadzie 1964 r. podczas jednego z posiedzeń plenarnych I sekretarz KF Zbigniew Jakus zapowiadał powiększenie składu plenum zakładowego do 41 członków i dziewięciu zastępców⁹.

Zwiększanie składu osobowego plenum uzasadniano m.in. względami organizacyjnymi. I tak w czerwcu 1957 r. poszerzono plenum do 35 osób, tłumacząc, że dotychczasowa liczba członków była zbyt mała w stosunku do całej organizacji partyjnej huty i dziewięcioosobowej egzekutywy. Uchwała konferencji sprawozdawczo-wyborczej mówiła wręcz, że plenum w mniejszym składzie nie mogło odgrywać swej roli jako „kierownik organizacji partyjnej huty” oraz jako „ustawodawca i kontroler” pozostałych organów komitetu fabrycznego, czyli egzekutywy i sekretariatu¹⁰. Partia musiała reagować na zmieniającą się sytuację: kombinat ciągle się rozwijał, powiększała się także fabryczna organizacja partyjna. Im była liczniejsza i im więcej zadań otrzymywała, tym więcej potrzebowała aktywistów mogących te zadania realizować.

⁵ Tak było np. 14 XII 1960 r., kiedy to połączone plena KF i KD omawiały decyzję KW PZPR o przyznaniu organizacji fabrycznej uprawnień organizacji dzielnicowej. Z kolei 9 VI 1965 r. aktywiści KF i KD oceniali przebieg kampanii wyborczej do sejmu i rad narodowych w Nowej Hucie (Archiwum Państwowe w Krakowie [dalej: AP Kraków], KF PZPR przy Hucie im. Lenina [dalej: HiL], 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 14 XII 1960 r., k. 69–70; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 9 VI 1965 r., k. 18–20).

⁶ Przywoływane w tym fragmencie dane pochodzą z protokołów plenarnych oraz protokołów konferencji sprawozdawczo-wyborczych, przytoczonych w przyp. 7–16.

⁷ Z przeprowadzonej kwerendy (niepełnej, bo dotyczącej okresu 1956–1964) wynika, że liczebność KF w kolejnych latach istnienia kombinatu stopniowo rosła, mimo pewnych problemów. I tak, pod koniec 1956 r. organizacja zakładowa liczyła około 3,5 tys. członków i kandydatów. Następne lata przyniosły spadek tej liczby. Był to wynik Października oraz akcji weryfikacyjnej, służącej „oczyszczeniu” szeregów partyjnych. W 1958 r. KF liczył 2399 członków i kandydatów, a w 1959 tylko 2228 osób. Lata 1960–1964 to stopniowe odbudowywanie pozycji partii w hucie. Organizacja rozrastała się, by w listopadzie 1964 r. osiągnąć prawie 5 tys. członków i kandydatów. „Upartyjnienie” poszczególnych wydziałów oscylowało w granicach 12–27 proc. (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/6 (sygn. daw. 82/I/9, 82/I/11), cz. II, Informacja o stanie i działalności organizacji partyjnej Huty im. Lenina w okresie kadencji KF 12 IV 1958 – 29 X 1959, k. 128; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/11 (sygn. daw. 82/I/16), Sprawozdanie z dział. KF PZPR za okres 1 II 1962 – 1 V 1963, k. 5; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/12 (sygn. daw. 82/I/18), Zmiany struktury organizacyjnej Fabrycznej Organizacji Partyjnej w okresie sprawozdawczym 1962–1964, k. 90a).

⁸ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/10 (sygn. daw. 82/I/15, 15a, 13), cz. I, Spis członków KF wybranych na konferencji fabrycznej w dniu 27 I 1962 r., 27 I 1962 r., k. 135–136; *ibidem*, Spis zastępców członków KF wybranych na konferencji fabrycznej w dniu 27 I 1962 r., 27 I 1962 r., k. 137.

⁹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 11 XI 1964 r., k. 74.

¹⁰ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/5 (sygn. daw. 82/I/7, 82/I/8), cz. II, Konferencja sprawozdawczo-wyborcza, Uchwała z 6 VI 1957 r., k. 2a.

Co ciekawe, w trakcie wyborów starano się pamiętać o zachowaniu stosownych proporcji w zakresie pochodzenia społecznego działaczy. I tak, podczas IV konferencji sprawozdawczo-wyborczej w październiku 1959 r., kierując się propozycjami komisji-matki, do plenum KF wybrano czterestu pracowników fizycznych i piętnastu umysłowych („inżynierijno-technicznych”)¹¹. W ten sposób organizacja fabryczna huty w praktyce realizowała hasło jedności partii i sojuszu robotników z inteligencją, promowane przez ekipę Gomułki.

Zmiany w zakresie liczebności plenum nie zawsze były spowodowane odgórnymi decyzjami władz organizacji fabrycznej. Członkowie tego gremium odchodzili z różnych powodów: niekiedy na własną prośbę, np. z powodu zmiany miejsca zatrudnienia, ze względów zdrowotnych lub tłumacząc się brakiem czasu¹². Inni decydowali się na podjęcie nauki, czy to w szkołach partyjnych¹³, czy też uzupełniali braki w wykształceniu¹⁴. Jeszcze inni opuszczali organizację fabryczną na polecenie partii. Tak było w przypadku dwóch działaczy, którzy w lutym 1969 r. zostali zwolnieni ze swych funkcji w plenum oraz egzekutywie, ponieważ zostali powołani „przez władze nadrzędne do innych odpowiedzialnych prac poza hutą”¹⁵. Niektórzy działacze plenum byli usuwani przez partię z powodu swoich przewin i zaniedbań w pracy partyjnej. Dotyczyło to dwóch aktywistów, którzy w trakcie kadencji zostali „wyprowadzeni” ze składu plenum za „zupełny brak aktywności” i „niewłaściwą działalność”¹⁶. W obu tych wypadkach ważny jest kontekst czasowy podejmowania decyzji. Usunięcie działaczy odbyło się bowiem w latach 1958–1959, czyli w okresie zwierania szeregów po burzliwym Październiku ’56. Partia, chcąc odzyskać utracone w wyniku odwilży pozycje, musiała pozbywać się jednostek biernych i tych, których postawę uznawała za wrogą socjalizmowi¹⁷. Organizacja fabryczna, wypełniając swe statutowe zadanie ponoszenia odpowiedzialności za stan gospodarczy przedsiębiorstwa¹⁸, nie mogła pozostawać bezczynna również wobec faktu wystąpienia poważnej awarii w zakładzie. Winnych należało znaleźć i przykładowo ukarać. Do takiej sytuacji doszło w październiku 1961 r., kiedy to za awarię na wydziale P-64, czyli w walcowni drobnej, dymisją ze stanowiska członka plenum KF zapłacił jeden z ówczesnych działaczy¹⁹. Wskazanie osoby odpowiedzialnej za błąd i usunięcie jej ze składu plenum miało być czytelnym sygnałem, że partia w kombinacie działa sprawnie i we właściwy sposób „zabezpiecza” interesy flagowego przedsiębiorstwa Polski Ludowej²⁰.

¹¹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/6 (sygn. daw. 82/I/9, 82/I/11), cz. II, Informacja o konferencji sprawozdawczo-wyborczej KF PZPR Huty im. Lenina, k. 123a.

¹² *Ibidem*.

¹³ Na przykład w Wyższej Szkole Nauk Społecznych (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 3 X 1961 r., k. 63).

¹⁴ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 3 IV 1959 r., k. 8.

¹⁵ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/39 (sygn. daw. 82/II/18), Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 12 II 1969 r., k. 4.

¹⁶ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/6 (sygn. daw. 82/I/9, 82/I/11), cz. II, Informacja o stanie i działalności organizacji partyjnej Huty im. Lenina w okresie kadencji KF 12 IV 1958 – 29 X 1959, k. 130.

¹⁷ Była to celowa polityka nowej ekipy skupionej wokół Władysława Gomułki, który dążył do odzyskania sprawności przez ośrodki władzy (głównie chodziło o aparat partyjny), przejęcia kontroli nad informacją i granicami dyskusji oraz powrotu do rządów hierarchicznego aparatu. Dlatego też w partii przywrócono dyscyplinę, a ze stanowisk partyjnych, a czasem i z samej PZPR, usuwano osoby uznane za niepokorne (A. Friszke, *Anatomia buntu. Kuroń, Modzelewski i komandosi*, Kraków 2010, s. 48, 61).

¹⁸ Zob. *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Uchwalony przez III Zjazd PZPR*, Toruń 1960, s. 114.

¹⁹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 3 X 1961 r., k. 63.

²⁰ Trudno stwierdzić, czy zdymisjonowany działacz mógł faktycznie zapobiec awarii, czy też był przysłowiowym kozłem ofiarnym. Na tym etapie badań problem pozostaje nierozstrzygnięty.

W trakcie trwającej kadencji praca członków plenum KF podlegała ocenie. I tak, jednym z tematów styczniowego plenum w 1963 r. była ocena dotychczasowej pracy członków tego gremium. Przywódca organizacji fabrycznej Zbigniew Jakus zganił wtedy pracę trzech działaczy. Kolektyw bez żadnych uwag i zastrzeżeń zaakceptował opinię I sekretarza. W owym czasie nie było zresztą klimatu do jakichkolwiek polemik wewnątrzpartyjnych. Burzliwe dyskusje należały bowiem do dalekiej przeszłości Października, a on sam był już tylko mglistym wspomnieniem. Aktywiści dostawali do wykonania konkretne zadania. Oprócz codziennej pracy w komitecie sprawowali, przynajmniej w teorii, opiekę nad niższymi organizacjami partyjnymi kombinatu²¹.

Działacze mieli zatem pracować na chwałę partii oraz swej macierzystej organizacji fabrycznej. Z tego byli rozliczani. Jeśli wywiązywali się dobrze ze swych obowiązków, to mogli liczyć na pochwałę, np. wpis do akt partyjnych lub osobowych²², z kolei zaniedbując swoje powinności, narażali się na krytykę ze strony instancji zwierzchniej.

Gwarancją sprawnej pracy plenum KF była nie tylko odpowiednia postawa aktywistów partyjnych. Należało zapewnić odpowiednią organizację całej maszyny biurokratycznej. Miała temu służyć działalność dziesiętnastoosobowego Zespołu Organizacyjnego KF, powołanego przez fabryczne plenum. Do zadań tego organu należało m.in. przygotowanie materiałów na posiedzenia plenarne i obrady egzekutywy²³. Organizacja partyjna kombinatu zajmowała się przecież wieloma zagadnieniami, które trzeba było odpowiednio wyselekcjonować i opracować przed każdym posiedzeniem. Rzetelnie przygotowane materiały miały dać efekt w postaci merytorycznej dyskusji, wyciągania właściwych wniosków i podejmowania dobrych decyzji. Wszystko to służyło skutecznej pracy organizacji partyjnej, która zajmowała się różnymi aspektami życia polityczno-gospodarczego zakładu.

O różnorodności zagadnień poruszanych w trakcie obrad plenarnych przekonuje lektura protokołów z posiedzeń tego gremium. Sprawy, którymi zajmowali się jego członkowie, można podzielić na siedem grup tematycznych.

Pierwsza z nich – najliczniejsza – obejmuje szeroko rozumiane problemy wewnątrzpartyjne, dotyczące organizacji fabrycznej kombinatu. Plenum zajmowało się więc m.in. kwestiami związanymi z „upartyjnieniem”²⁴ zakładu oraz liczebnością swej organizacji²⁵. Analizowano

²¹ Podczas obrad plenarnych 30 XII 1966 r. członkom i zastępcom egzekutywy oraz plenum organizacji fabrycznej przedstawiono wykaz instancji niższego szczebla, które wymienieni działacze mieli objąć swym nadzorem i pomocą. Kombinat podzielono na pięć rejonów, za każdy odpowiadało po kilkunastu aktywistów (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/15), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 30 XII 1966 r., k. 77).

²² W czasie przywoływanego już grudniowego posiedzenia plenarnego w 1966 r. z takim wnioskiem pochwalnym dla 96 działaczy organizacji partyjnej huty wystąpił ówczesny I sekretarz KF Tadeusz Wachowski (*ibidem*, k. 79).

²³ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/8 (sygn. daw. 82/I/13,12), cz. II, Sprawozdanie KF za okres 1 XI 1959 – 31 XII 1960 r., 31 XII 1960 r., k. 8.

²⁴ Pod koniec maja 1962 r. stopień „upartyjnienia” porównywano z Hutą Ostrowiec, w której 30 proc. pracowników należało do partii. Zestawienie wypadło na niekorzyść organizacji fabrycznej HiL, ponieważ członkowie PZPR stanowili tylko 13 proc. tamtejszej załogi (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 26 V 1962 r., k. 22).

²⁵ Pod koniec 1961 r. do organizacji fabrycznej HiL należało 2416 członków i 474 kandydatów. W kolejnych latach notowano systematyczny wzrost. Rok 1963 to 3730 członków i 583 kandydatów (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. I, Orzecznictwo i praca organizacyjna KF PZPR HiL, k. 50). Zatem mimo okresowych spadków odnotowywano systematyczny wzrost szeregów partyjnych. Pod koniec grudnia 1966 r. partia mogła się pochwalić uroczystym wręczeniem legitymacji członkowskich z numerami 5999, 6000 i 6001 (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/15), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 30 XII 1966 r., k. 71).

statystyki naboru nowych członków i kandydatów partii oraz ich pochodzenia zawodowego²⁶. Zastanawiano się również nad przyczynami spadku i wzrostu liczebności organizacji partyjnej huty w poszczególnych latach²⁷. Poddawano ocenie pracę poszczególnych organizacji wydziałowych oraz próbowano wskazać rozwiązania mające na celu poprawę ich funkcjonowania. Zajmowano się postawą polityczno-moralną członków partii, od których oczekiwano, że będą wzorem dla reszty załogi²⁸. Uwaga działaczy plenum skupiała się również na kwestiach polityki kadrowej i różnego rodzaju akcjach, np. weryfikacyjnej w 1957 r.²⁹ czy wymiany legitymacji partyjnych w latach następnych (1959³⁰, 1967³¹). W protokołach plenarnych pojawiały się także zagadnienia związane ze świętami partyjnymi³² oraz propagandą³³. Zainteresowanie aktywistów obejmowało problemy szkolenia zawodowego i partyjnego załogi kombinatu³⁴. Ważnym punktem obrad plenum KF było ocenianie bieżącej działalności organizacji partyjnej oraz planowanie jej dalszych

²⁶ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/16), cz. II, Sprawozdanie KF za okres 16 XI 1966 – 3 II 1968, luty 1968 r., k. 33a, 36a–37. Na tym etapie badań trudno stwierdzić, jaki wpływ na ewentualny spadek liczebności członków KF miały wydarzenia roku 1966 (Tysiąclecie Państwa Polskiego kontra obchody milenijne) lub Marzec '68.

²⁷ Spadek liczby osób partyjnych w połowie lat sześćdziesiątych tłumaczono m.in. zaostreniem kryteriów przyjmowania kandydatów do PZPR, ogólnym zniechęceniem robotników do sytuacji w kraju oraz, co ciekawe, naciskiem „polskiego Kościoła wojującego” (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/15), cz. I, referat I sekretarza KF Tadeusza Wachowskiego „O realizacji postanowień Plenum KF PZPR w sprawie kształtowania ideowo-moralnej postawy członków i kandydatów Partii”, 29 IX 1966 r., k. 47–48).

²⁸ Wiadomo skądinąd, że członkowie partii w wielu wypadkach zachowywali się w sposób nielicujący z mianem członka PZPR, a nawet godnością człowieka.

²⁹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/33 (sygn. daw. 82/II/5,6,7), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 15 XI 1957 r., k. 31–32; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/33 (sygn. daw. 82/II/5,6,7), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 4 I 1958 r., k. 2–8.

³⁰ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 12 IX 1959 r., k. 38.

³¹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/16), cz. II, k. 7, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 31 III 1967 r.; *ibidem*, Sprawozdanie KF za okres 16 XI 1966 – 3 II 1968, luty 1968 r., k. 39–39a; *ibidem*, Referat „O aktualnych zadaniach pracy ideowo-politycznej organizacji partyjnej HiL”, 29 IX 1967 r., k. 122.

³² Były to na przykład Dni Leninowskie, święto 22 Lipca, 1 Maja oraz imprezy jubileuszowe: 600-lecia UJ, 20-lecia PRL, 10-lecia huty (KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 3 IV 1959 r., k. 2; *ibidem*, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 14 VII 1959 r., k. 19–20; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 I 1960 r., k. 5; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 3 IV 1964 r., k. 32).

³³ Działacze interesowali się pracą redakcji „Głosu Nowej Huty”, który swymi artykułami miał skutecznie oddziaływać na załogę. Krytykowano niedociągnięcia „na odcinku” propagandowym, alarmując o braku świetlic, gazet oraz innych materiałów propagandowych. Wytykano brak współpracy z ówczesnymi mediami (radiem i prasą) w promowaniu kombinatu. Dużą wagę przywiązywano również do propagandy wizualnej, która opisywała m.in. rozwój PRL i obozu socjalistycznego, stosunki polsko-radzieckie, problemy wojny i pokoju, ale także współzawodnictwo, racjonalizację, postęp techniczny (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 I 1960 r., k. 1–2; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. II, referat „Aktualne problemy pracy ideowo-politycznej fabrycznej organizacji partyjnej przy HiL”, 29 IX 1965 r., k. 53–55).

³⁴ Oceniano m.in. stan szkolenia partyjnego, analizowano problemy pojawiające się w szkoleniu (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 1 VII 1961 r., k. 11–12, 14–23). Przedstawiano także cele szkolenia zawodowego, oceniano działania w tym zakresie oraz wysuwano propozycje poprawy sytuacji (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/40 (sygn. daw. 82/II/19), cz. I, Referat sekretarza propagandy KF Józefa Nowotnego „Wprowadzenie do dyskusji na plenarne posiedzenie KF PZPR”, 29 VI 1970 r., k. 73–74; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, sygn. 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/16), cz. II, Sprawozdanie KF za okres 16 XI 1966 – 3 II 1968 r., luty 1968 r., k. 42a; AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 1 VII 1961 r., k. 5).

posunięć, które przybierały postać planów i programów działania na dany rok lub dłuższy okres³⁵. Plenum interesowało się również problematyką organizacji masowych i ich pozycją w hucie, rolą zakładowej Konferencji Samorządu Robotniczego oraz pracą grup partyjnych³⁶. Z horyzontu działaczy nie zniknęły takie kwestie jak partia a kultura (w tym działalność Zakładowego Domu Kultury), partia a Kościół katolicki oraz sprawy kobiet.

Do następnej grupy można zaliczyć dwie sprawy – z 1961 i 1966 r. – opisujące kontakty organizacji partyjnej HiL z innymi instytucjami, a konkretnie z władzami Dzielnicowej Rady Narodowej w Nowej Hucie oraz Komitetem Dzielnicowym PZPR. Współpraca na linii KF – DRN została nawiązana przy okazji inicjatywy zagospodarowania części placu Centralnego. Jak dowiadujemy się z lektury protokołów plenarnych, hucie udało się początkowo uzyskać przychylność władz dzielnicy, ale sprawa utknęła, ponieważ „niechętnie podeszli do tego odpowiedzialni pracownicy DRN”³⁷. Innym razem działacze plenum KF, poprzez swojego sekretarza, zapoznawali się ze zmianami personalnymi w KD PZPR w Nowej Hucie, do których doszło w 1966 r. Ówczesny przywódca organizacji fabrycznej HiL Tadeusz Wachowski wyjaśnił członkom plenum KF sprawę zmian kadrowych w KD³⁸. Partia w dalszym ciągu występowała wobec swych członków z pozycji nieomylnego arbitra, którego decyzje jeśli już budziły wątpliwości, to musiały być wyjaśniane przez ciało sprawcze, czyli aparat partyjny.

Kolejna grupa to zagadnienia związane z gospodarką. Organizacja zakładowa kombinatu interesowała się tą problematyką, realizując w ten sposób swe zadania statutowe. Statut partii nakładał bowiem na wszystkie komitety fabryczne odpowiedzialność „za stan gospodarczy i sprawną pracę swoich przedsiębiorstw”. Zadaniem KF HiL była również „polityczna kontrola i wpływanie na pracę administracji przedsiębiorstwa w sprawach dotyczących problemów produkcji i ekonomiki przedsiębiorstwa, polityki kadrowej oraz warunków bytu i pracy załogi”³⁹. Nie powinno więc dziwić, że plenum KF ustami swych członków oraz w różnych dokumentach wypowiadało się na temat funduszu płac, limitu zatrudnienia⁴⁰, sposobów lepszego zarządzania hutą⁴¹, eksportu⁴² czy poprawy jakości produkcji. Z kwestiami gospodarczymi łączono problematykę postępu technicznego i racjonalizatorstwa, których poziom nie zadowalał organizacji fabrycznej kombinatu. I tak, I sekretarz KF Zbigniew Jakus, podsumowując w czerwcu 1960 r. osiągnięcia postępu technicznego w poprzednich pięciu latach, narzekał na zbyt długi czas zatwierdzania (2–4 lata)

³⁵ Zob. np. AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. II, „Zadania kampanii sprawozdawczo-wyborczej organizacji partyjnej HiL w 1963 r.”, k. 60–65.

³⁶ Swoisty wykaz zadań dla ZMS, Rady Zakładowej czy Rady Robotniczej znalazł się w dokumencie „Kierunki działalności Fabrycznej Organizacji Partyjnej Huty im. Lenina okres 1967–1968” (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/15), cz. I, k. 26–29). Oceniając pracę grup partyjnych, stwierdzano, że część z nich pracuje dobrze, a inne źle (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/39 (sygn. daw. 82/II/18), referat Tadeusza Wachowskiego „Wprowadzenie do dyskusji na plenarne posiedzenie KF dot. zagadnień ideowo-politycznych fabrycznej organizacji partyjnej HiL”, 29 IX 1969 r., k. 125).

³⁷ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 13 IX 1961 r., k. 46–48.

³⁸ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/15), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 IX 1966 r., k. 39.

³⁹ *Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej...*, s. 114–115.

⁴⁰ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 V 1963 r., k. 42–43.

⁴¹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/39 (sygn. daw. 82/II/18), referat Tadeusza Wachowskiego „Wprowadzenie do dyskusji na plenarne posiedzenie KF dotyczące zagadnień ideowo-politycznych fabrycznej organizacji partyjnej HiL”, 29 IX 1969 r., k. 120–122.

⁴² AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/16), cz. II, Sprawozdanie KF za okres 16 XI 1966 – 3 II 1968 r., luty 1968 r., k. 49–49a.

wniosków racjonalizatorskich oraz układanie planów postępu w sposób powierzchowny, bez głębszej analizy⁴³.

Aktywność partii w dziedzinie gospodarki była czymś naturalnym i wynikała z natury systemu komunistycznego. Ówczesna filozofia systemu zakładała powiązanie polityki i gospodarki. Znajduje to potwierdzenie w słowach I sekretarza KF Wachowskiego, który oceniając sytuację w kombinacie pod koniec września 1969 r., powiedział: „Sytuacja w hucie nie jest oderwana od ogólnej sytuacji w kraju i na arenie międzynarodowej i dlatego też słusznie łączono podczas obrad sprawy gospodarcze z działalnością ideową”⁴⁴.

Czwartą wyszczególnioną przeze mnie grupę tematyczną stanowiły kwestie socjalne oraz związane z bezpieczeństwem i higieną pracy. Plenum zajmowało się m.in. pomocą dla sierot po tragicznie zmarłych pracownikach huty⁴⁵. Zwracano uwagę na złe warunki BHP panujące w zakładzie: brak wentylacji w jednym z oddziałów stalowni czy brak wody do picia w upalne dni⁴⁶. Informowano o niezadowolonych wnioskach i postulatach robotniczych dotyczących BHP, m.in. dużego hałasu w halach, braku ogrzewania w pomieszczeniach produkcyjnych czy niesmacznych posiłków w stołówce zakładowej⁴⁷. Aktywiści plenum informowali też o niezadowoleniu pracowników z ówczesnej polityki mieszkaniowej. Robotnicy nie chcieli bowiem mieszkać w hotelach o bardzo niskim standardzie. Krytykowali niewłaściwe podejście administracji do spraw meldunkowych, według którego pracownicy okresowi byli kwaterowani razem z osobami mieszkającymi i pracującymi w kombinacie na stałe⁴⁸. Takie rozwiązania na pewno nie przyczyniały się do poprawienia nastrojów robotniczych, tym bardziej że wraz z rozwojem huty zmieniały się wzorce życiowe. Samotni junacy przeistaczali się w dorosłych mężczyzn, którzy chcieli zakładać rodziny i z nimi mieszkać. Opisując poglądy załogi na sprawy socjalne i politykę mieszkaniową, jeden z uczestników lutowego plenum z 1965 r. mówił: „Nie można wciąż tłumaczyć, że kółdra jest krótka i że wtedy kiedy chcemy mieć ciepło, to musimy marznąć w łydki. Ostatecznie jest już 20 lat po wojnie, a sprawy socjalno-bytowe są integralną częścią zagadnień produkcyjnych, o czym nie zawsze pamiętają czynniki kierownicze”. Członkowie plenum podejmowali te wątki w swoim działaniu, ale wszystkiemu nie mogli oczywiście zaradzić.

Następną grupę zagadnień poruszanych w czasie obrad plenum KF stanowiły problemy związane z nastrojami załogi i atmosferą panującą w zakładzie. Z lektury protokołów można się dowiedzieć, że na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych sytuacja w tym zakresie nie była najlepsza. Rozgoryczenie robotników budziły np. zbyt duże, ich zdaniem, różnice w płacach⁴⁹ oraz

⁴³ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 1 VI 1960 r., k. 30, 37.

⁴⁴ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/39 (sygn. daw. 82/II/18), Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 IX 1969 r., k. 106.

⁴⁵ Ich śmierć była następstwem wypadku w czasie pracy. Pomoc zakładała sfinansowanie kolonii dla dzieci, przekazanie im bonów odzieżowych czy objęcie akcją choinki noworocznej (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 17 XII 1963 r., k. 79).

⁴⁶ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 14 VII 1959 r., k. 21.

⁴⁷ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 17 XII 1963 r., k. 73.

⁴⁸ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. II, Protokół ze wspólnego posiedzenia plenarnego KF HiL i Komitetu Dzielnicowego PZPR w Nowej Hucie, 9 VI 1965 r., k. 19.

⁴⁹ Poczucie niesprawiedliwości wzmacniały także informacje mówiące, że nowo przyjmowani pracownicy już na starcie otrzymywali wyższe pensje niż osoby legitymujące się długim stażem pracy w kombinacie (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 15 V 1959 r., k. 10).

problemy z zaopatrzeniem sklepów nowohuckich w różne towary⁵⁰. Wpływ na niezadowolenie hutników miały również negatywne zjawiska występujące w partyjnej organizacji fabrycznej oraz w samym kombinacie, m.in. brak możliwości występowania ze swobodną krytyką⁵¹, tematyka zebrań odstająca od zainteresowań i oczekiwań dołów partyjnych⁵², a także stosowanie przesadnych kar dla osób dopuszczających się różnego rodzaju wykroczeń i brak „analogicznego wachlarza nagród przy osiągnięciach”⁵³.

Kolejną grupę zagadnień omawianych na posiedzeniach plenarnych w hucie stanowiły kwestie dotyczące struktury przedsiębiorstwa. Działacze dyskutowali np. nad schematem organizacyjnym kombinatu i jego wpływem na kondycję zakładu⁵⁴. Omawiali też zmiany personalne w kierownictwie huty, do których doszło po wydarzeniach grudniowych w 1970 r.⁵⁵ Analizowali kondycję administracji zakładu⁵⁶ oraz jej relacje z organizacją partyjną KF⁵⁷.

Choć większość tematów posiedzeń stanowiły sprawy krajowe, to trzeba zaznaczyć, że niekiedy zajmowano się sytuacją międzynarodową, a ściślej mówiąc, bieżącymi wydarzeniami w obozie państw socjalistycznych. To siódma i ostatnia wyszczególniona przeze mnie grupa tematyczna. Na początku października 1960 r. sekretarz Krakowskiego Komitetu Miejskiego PZPR Mitera zapoznał członków plenum KF z „treścią i wynikami odbytej narady bukaresztańskiej”⁵⁸. W połowie czerwca 1967 r. działacze mieli możliwość zapoznać się z referatem „Wiesława” na temat konferencji europejskich partii komunistycznych i robotniczych, która tym razem odbyła się w maju

⁵⁰ Na posiedzeniu plenarnym w dniu 28 IX 1962 r. jeden z działaczy zauważył, że zła sytuacja zaopatrzeniowa w nowohuckiej dzielnicy była przyczyną niskiego morale hutników (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. I, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 28 IX 1962 r., k. 33).

⁵¹ Zwracano uwagę, że szeregowi członkowie partii obawiali się występować z krytyką na forum publicznym i zadawać trudne pytania „pod adresem władz administracyjnych w obawie przed ewentualnymi konsekwencjami i narażenia się” (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 IX 1965 r., k. 25). Strach przed występowaniem z krytyką nie omijał także aktywu organizacji fabrycznej HiL. Informację taką znaleźć można w wypowiedzi sekretarza KKM, który oceniając przebieg III konferencji sprawozdawczo-wyborczej KF (odbyła się 12 IV 1958 r.), stwierdził, że „na konferencji towarzysze nie mieli do ustępujących władz partyjnych ani dyrekcji krytycznych uwag, a wyrazili to dopiero w tajnym głosowaniu. To był przecież aktyw, a nie miał odwagi krytycznie wystąpić” (AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/33 (sygn. daw. 82/II/5,6,7), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 20 VI 1958 r., k. 34).

⁵² *Ibidem*.

⁵³ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/35 (sygn. daw. 82/II/11,12), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 V 1963 r., k. 44.

⁵⁴ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 3 X 1961 r., k. 62.

⁵⁵ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/40 (sygn. daw. 82/II/20), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 2 III 1971 r., k. 13. Krakowskie wydarzenia Marca '68 oraz Grudnia '70 zostały opisane w: F. Musiał, Z. Zblewski, *Marzec '68 i Grudzień '70 w Nowej Hucie* [w:] *Nowa Huta – miasto walki i pracy*, red. R. Terlecki, M. Lasota, J. Szarek, Kraków 2002, s. 52–72. Sporo informacji na temat marcowych zajść w Krakowie znaleźć też można w: J. Kwiek, *Marzec 1968 w Krakowie*, Kraków 2008.

⁵⁶ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/33 (sygn. daw. 82/II/5,6,7), cz. III, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 20 VI 1958 r., k. 21–22.

⁵⁷ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/36 (sygn. daw. 82/II/13,14), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 29 IX 1965 r., k. 31, 37; *ibidem*, Referat „Aktualne problemy pracy ideowo-politycznej fabrycznej organizacji partyjnej przy HiL”, 29 IX 1965 r., k. 63.

⁵⁸ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/34 (sygn. daw. 82/II/8,9,10), cz. II, Protokół z posiedzenia plenarnego KF, 7 X 1960 r., k. 68. W Bukareszcie na wspólnym posiedzeniu spotkali się wtedy przedstawiciele partii komunistycznych i robotniczych. Analogiczną informację na temat bukaresztańskiej narady zaprezentował Władysław Gomułka podczas VI Plenum KC PZPR, które odbyło się w dniach 13–14 IX 1960 r. (N. Kołomejczyk, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza 1948–1986*, Warszawa 1988, s. 312).

w Karlovych Varach⁵⁹. Organizacja fabryczna odnosiła się też do kryzysów⁶⁰ w obozie socjalistycznym, prezentując przy tym pogląd zgodny z aktualną linią partii. I tak, w rok po Marcu '68 i wydarzeniach w Czechosłowacji w referacie zaprezentowanym przez sekretarza organizacyjnego KF znalazły się sformułowania mówiące o tym, że partia dokonała oceny „niedostatków i słabości w dziedzinie ideowego oddziaływania i wychowania” oraz „obnażyła strategię i taktykę działania rewizjonistycznych sił w polskim i światowym ruchu komunistycznym”⁶¹. Stojący na czele KF HiL Tadeusz Wachowski we wrześniu 1969 r. jako przestrożę przywoływał wydarzenia Praskiej Wiosny: „Przykład Czechosłowacji uczy, jakie niepowetowane straty następują, kiedy zaniedbuje się działalność wychowawczą i ideologiczne kształcenie aktywu partyjnego”⁶². Działacze mieli zatem świadomość powagi sytuacji, ale nie potrafili (a może raczej nie mogli?) zwerbalizować swych obaw, posługując się zamiast tego propagandowymi sloganami.

Jak wynika z przeprowadzonej kwerendy, zarówno plenum KF, jak i cała organizacja partyjna były zaangażowane w działalność nowohuckiego kombinatu. Organizacja partyjna i huta były w pewnym sensie na siebie skazane. Wynikało to nie tylko z rangi przedsiębiorstwa, ale także z ówczesnych kryteriów politycznych, utożsamiających dobro partii z dobrem państwa. Ciągłe przecież obowiązywał wzór: partia = państwo. Dlatego nie powinien dziwić szeroki zakres zainteresowań członków plenum: od spraw politycznych, przez gospodarkę, sprawy socjalne, nastroje załogi i inne zagadnienia.

W tym miejscu nasuwa się pytanie o efekty działań plenum KF. Podejmowano przecież kolejne uchwały mające poprawić np. kondycję gospodarczą zakładu, pracę organizacji partyjnej albo poziom wykształcenia zawodowego pracowników i członków partii, jednak wszelkie proponowane zmiany były wprowadzane w życie z dużym trudem. Oceniając pracę plenum KF, trzeba pamiętać, że funkcjonowało ono w konkretnej rzeczywistości społeczno-politycznej i strukturalno-organizacyjnej, stanowiąc część PZPR. Trudności, z jakimi zmagala się partia w skali ogólnej, były podobne do tych, z którymi na co dzień stykali się działacze plenum organizacji fabrycznej nowohuckiego kombinatu. Przedstawiony w niniejszym opracowaniu zarys funkcjonowania plenum KF ma charakter wstępny i może zawierać pewne nieścisłości. Zostaną one jednak wyeliminowane po przeanalizowaniu wszystkich materiałów składających się na zespół KF PZPR w HiL, zgromadzony w Archiwum Państwowym w Krakowie.

⁵⁹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/37 (sygn. daw. 82/II/16), cz. II, Referat W. Gomułki nt. Konferencji Europejskich Partii Komunistycznych i Robotniczych w Karlovych Varach, 15 VI 1967 r., k. 62.

⁶⁰ Chodziło tu o wydarzenia Marca '68 i Praską Wiosnę.

⁶¹ AP Kraków, KF PZPR przy HiL, 29/2484/39 (sygn. daw. 82/II/18), Referat „Ocena przebiegu i wyników działalności szkoleniowej w HiL przez Plenum KF PZPR HiL w dn. 27 VI 1969”, 27 VI 1969 r., k. 23–24.

⁶² *Ibidem*, Referat Tadeusza Wachowskiego „Wprowadzenie do dyskusji na plenarne posiedzenie KF dotyczące zagadnień ideowo-politycznych fabrycznej organizacji partyjnej HiL”, 29 IX 1969 r., k. 131.